

1. DUSZNY (491) ai

sg m N duszny (24). ◇ G duszného (28); -ého (10), -(e)go (18). ◇ D duszn(e)mu (7). ◇ A duszny (9), duszn(e)go (3). ◇ I dusznym (9). ◇ L dusznym (2). ◇ V duszny (5). ◇ f N duszná (27). ◇ G duszněj (17), duszné (1) *OpecŻyw*; ~ -ěj (1), -(e)j (16). ◇ D duszn(e)j (2). ◇ A duszną (23). ◇ I duszną (18). ◇ L duszn(e)j (7), dusznych (1) *MurzHist*. ◇ n N duszné (25); -é (3), -(e) (22). ◇ G duszného (40); -ého (3), -(e)go (37). ◇ D duszn(e)mu (20). ◇ A duszné (52); -é (2), -(e) (50). ◇ I dusznym (32), duszn(e)m (1) *GórnRozm*. ◇ L dusznym (4). ◇ pl N m pers duszni (7). subst duszné (18); -é (1), -(e) (17). ◇ G dusznych (32). ◇ D dusznym (11). ◇ A m pers duszné (6); -é (1), -(e) (5). subst duszné (32) duszny (1) *KromRozm III*; ~ -é (3), -(e) (29). ◇ I m dusznymi (3) *WróbŻoIt, SkarŻyw, LatHar*, duszn(e)mi (1) *ArtKanc. f* duszn(e)mi (2). n duszn(e)mi (7) *GórnDworz, RejPos (4), SkarŻyw, LatHar*, dusznymi *KrowObr (2)*. ◇ L dusznych (12).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (jeden z tych samych przykładów) – XVIII w.

Przymiotnik od „dusza”; animalis Cn (491) :

1. Odnoszący się do danego człowiekowi od Boga niematerialnego i nieśmiertelnego bytu warunkującego życie człowieka (409) : O flodki gościu dułłny [*Chryste*] *OpecŻyw* 20v, 20, 45v; *RejKup* o4v; [*diabel*] o kołcyoł łie też łtára/ áby w yáką łzkodę á vtrátę dułłną przyłłedł. *GliczKsiąż* K8v; *LubPs F3 marg*; *RejWiz* 79v marg; *SarnUzn D*; cudność łełt znák zwycięłthwá dułłnego [...] bo przez takąwą cudność [...] dułzá dáie znác/ łz opánowálá ciáło *GórnDworz* L17; Obraz dułłny dobrze może być przyrownány wołku bo iáko wołk płynie od ogníá/ táko grzełzni ludzie giną od obliczności Bożey. *HistRzym* 56v; *RejPos* 265v marg, 327v marg; ciáło rołkazániu dułłnemu zupełnie poddáne *KuczbKat* 95; *RejZwierc* B2; *RejPosWstaw* [21²] [2 r.]; *SkarŻyw* 14, 261; *NiemObr* 13; *PowodPr* 45; náture łádámowá máíác/ łego też grzech/ y to co z grzechu łdzie/ gniew Boży y potępienie y łzpetność dułłną y nędze ciélełne z łmiercią mamy *SkarKaz* 577a.

W połączeniach szeregowych (3): SkarŻyw 318; [*dobrodziejstwa Boże*] iáko mądrosć/ náuká/ y łnfze dobrá dułłne/ ciélełne/ y zwierzchowne. *LatHar* 558; RAcz Pánie BOże náłz [...] przyłłtoynie łe [*dobrodzieje nasze*] dobrámi dułłnemi/ ciélełnemi/ y łwieckimi tu ná łwiecie opátrzywłzy *LatHar* 630.

*Wprzeciwstawieniach (21): »duszny ... ciélesny« (15): [Kościół Boży] dla práwego/ nyeomyłnego/ á wyecznego dobrá/ wyęcey dułłnego/ niżli cyélełnego [...] pod yeden porządek y łpráwę zgromádzon yełt *KromRozm III* A6v; *GroicPorz* o4; *KrowObr* 92, 97v, 148v, 149; *RejPos* 265v; łełt thedy trzeźwość/ iáko y piyałłtwo/ łedná ciélełna/ druga dułłna. *RejPosWstaw* [21²], [110³]; *Podrołłą [Eufrozynę]* náuczáli/ więcey dułłnego rzemiołlá/ niżli ciélełnych tych y widomych y łkázitelnych zabaw. *SkarŻyw* 13; Ciélełne ochędołtwo/ dułłne plugáłtwo. *SkarŻyw* 142 marg, 91 [2 r.], 142; *WujNT* 387.*

»duszny ... doczełny (a. czełny)« (4): *SeklKat* N4v; *MurzNT* 33v; *WerGołc* 266; iáko [...] narod z łzááká y łákobá/ [...] w błogołłwíełłtwie dułłnym przodkował: ták zásię národy dáłeko wíęłłze Pogáłłłkie [...] w doczełnym łzczęłściu y pánowániu gorę trzymáły. *PowodPr* 13.

»łwiecki ... duszny« (1): łm łię więcey z máíęłności łwieckich obnázał: tym łobie więcey bogáctwá dułłnego przymnázał *SkarŻyw* 235.

»zwierzchowny ... duszny« (1): Náuká kofciołá Páńfkie⁸⁰ nye miálá być o tey zwierzchowney ípráwiedliwósci/ ále o dufzney. *LubPs* F2v marg.

W porównaniu (1): Iáko dobry pokarm wízytki człónki pośila: ták dobry vczynek wízytki dufzne wnétrznósci chłódzi. *SkarKaz* 351a.

Tytuł (2): Nie zániecháły fię tež do końcá y Ráie dufzne/ álbo Hortulufy ítáre/ ále z wyborem: áby y ná tych tu modlitwách tobie nie íchodźiło *LatHar* +7v, 221.

Wyrażenia: »błogosławieństwo duszne« [szyk 4 : 3] (7): popiol vtzárowány iefth [...] błogofłáwieníthwem dufznym/ y od grzechow otzyścienim? *KrowObr* 92, 82v [2 r.], 92v, 97; *KochWr* 23; *PowodPr* 13.

»bogactwa, skarby duszne« (1 : 1): raczey íobie iefzcze wíęcey poftow/ y nie ípánia y modlitw przydáłá/ ták iż on Agápius bárzo fię zdumiewał/ widząc táką ochotę do zbieránia íkárbow dufznych. *SkarŻyw* 14, 235.

»czystość, świętość, jasność, ochędożność, ochędostwo duszne(-a)« [szyk 6 : 2] (3 : 2 : 1 : 1 : 1): [Jezu] bos ty flodkoltz ferdeczná ij téz fwiátoltz duflná. *OpecŻyw* 20; *BiałKat* 61; wielkíey pilności nieprzykádamy/ iákoby iáfnósc dufzna plugáwym zakátem grzechowym zácímiona niebyłá. *KuczbKat* 215, 320; Láncufzki/ perły/ złoto/ y pierścionki/ obracáłá ná ochędostwo dufzne/ á dáiąc to vbogim ná wieczne fię bogáftwo zdobywáłá. *SkarŻyw* 13; DVchu Święty [...] Tyś [...] Dárem Bożym miánowány: Zywá ftudniá y miłostíá/ Ogniem y dufzną fwiátostíá. *LatHar* 36, 453, 596.

»czyściec duszny« (1): telz ífz czyściec dufzny iefł nie przę. *SkarJedn* 294.

»dobre, lepsze duszne« [szyk 2 : 1] (2 : 1): *ReszHoz* 138; Tedy ich Bog [...] z miłostí ku lepszemu dufznemu ich/ doczefnemi plagámi náviedza. *PowodPr* 27; O Boże by to ták prędko ípráwić/ ná czym wízytko dobre náfze/ dufzne y docześne záwifło. *SkarKazSej* 671a.

»dobro duszne« (7): *WróbŻółt* T8v; *MurzNT Matth* 8/arg; *KromRozm III* A6v; Pociefzliwa obietnicá thym ktorzy łákná y prágná/ że ye Pan hoynye wízytkiego dobrá dufznego y ciełefnego náfyćić raczy. *LubPs* Y5v marg; dobrá wálfzego dufznego/ y ciełefnego pomnożenia prágniemy. *ReszPrz* 93; *LatHar* 558, 630.

»niebezpieczeństwo (a. niebezpieczności), porażka duszna(-e)« [szyk 14 : 1] (14 : 1): *KrowObr* 172; ízczego dufzne niebeśpieczeństwo róście. *SkarJedn* 259; wiele ich o niebeśpieczeństwo dufzne przychodźiło *SkarŻyw* 273, 152, 153; obzárfstwo/ niezliczone hufce grzechow ku porážce dufzney przvwodźi. *WerGośc* 254; niechay mię vchowáią káżdego grzechu/ y wífelkiego niebeśpieczeństwá dufzne⁸⁰ y ciełefnego. *LatHar* 73, 33, 70, 87, 116, 472, 586, 634; *PowodPr* 45 marg.

»nieczystość, plugastwo, sprośność duszna(-e)« [szyk 6 : 5] (5 : 5 : 1): *BierRaj* 21v; Tu mámy náukę iáko fie Pan brzydzi plugáłthwem á nieczyfłostíá dufzną *BibRadz* I 113v marg; nieczyfłostí/ iedná dufzna przez grzech/ druga przez ciáło niezdrówe *BielKron* 36v, 36v; ten ogień nie widomy/ á fwięty/ íprofnósci dufzne/ y to co w nich iefł fmiertelnego wypála y gubi *GórnDworz* Mm5v; Plugáftwo iefł iedno dufzne/ drugie ciełefne. *RejPosWstaw* [110³], [110³]; *SkarŻyw* 91, 142 [2 r.]; *WujNT* 387.

»duszny nieprzyjaciel« [szyk 27 : 19] (46): *OpecŻyw* 9v, 150v; *WróbŻółt* K7, L6v, T8v, Z6v, nn7 (8); miáfto Boga/ dułnego nieprzyaciela wzywáią [...] gdi fię nanie [na dziatki] gniewáią/ mowíąc

wftań zły duchu/ piy diable *SeklKat* F2v; poczęli go duźni nieprzyiaciele ftrafzić/ fumnienié gryśc/ ogień piekielny iefzcze na tem świecie palić. *MurzHist* D3v, C3, Ov, P3; *GliczKsiąż* P2v, P6; wierne flugi Boże mocą y gwałtem/ ná to ciągnie y przywodzi áby łnim weśpolek Dijablá/ nieprzyaciela duźnego/ chwalili/ y iemu fluzyli *KrowObr* B4, 82v, 87v, 94, 103v, 106 (10); *OrzQuin* Iv; tu fie z Szátánem duźnym nieprzyaciélem/ potyka *CzechRozm* 56v; gdyłmy wzyfscy w grzechach/ w śmierci/ w potępieniu wiecznym byli/ pod mocą nieprzyaciela duźnego/ [...] tedy Pan Iezus Syn Boży [...] ná ten świat nędzny przyść/ y człowiekiem sftać fie raczył *KarnNap* D4v, B4v, D3; corká Cefarzá Dyoklecyaná opętána od nieprzyaciela duźnego zoftála: y wołał przez nię czárt *SkarŻyw* 553, 56, 92, 100, 301, 408; *ReszPrz* 92; *ArtKanc* K7; myślą fię zániozłzy/ nie dałz gory ták łatwie duźnemu nieprzyacielowi/ nád duźną twoią. *LatHar* 580; prośimy cię pokornie zá duźną flugi twego [...] ábyś iey nie podał w ręce duźnego nieprzyaciela *LatHar* 658, 3, 72, 417, 624.

»nieśmiertelność, trwałość, żywot duszny(-a)« [szyk 3 : 1] (2 : 1 : 1): cokolwiek nam z łalki Bożey dano bywa/ ku żywotowi duźnemu y ku náłzemu zbáwieniu. *KuczKat* 405; Ci co modlitwę zá vmárle pfuią [...] o łprawiedliwosci Bozkiey y karaniu ná onym świecie/ y o duźney trwaosci/ muřą nic nie trzymać. *SkarKaz* 384a; Zbáwiciel łam przeciw Sáduuceufzom dowodzi ciełefnego zmartwychwftania po wieczności y nieśmiertelności duźney. *SkarKaz* 384b, Oooo2v.

»duszna obrona« [szyk 15 : 1] (16): Sktoregożeś tho piłmá wytzytał/ áby Ogień/ [...] miał być Sług y Służebnitzeł Bożych obroną duźną náprzećiwko Dyablóm *KrowObr* 87; A więc tho iefztze nie iefł wielkie zełromocenie Pána Iezu Kryftá [...] wołkowym łwiecom przypifowác obronę duźną y ciełefną/ od wřelkiey niebełpietznosci Szátánłkiey? *KrowObr* 89v; Gromnice obroną duźną y ciełefną [!] *KrowObr* 89v marg, 81, 81v, 87v [2 r.], 89v [2 r.], 92 [2 r.] (16).

»duszna pociecha« [szyk 1 : 1] (2): mi iuz iákoś ferce/ od plotek tákowych odpádło: ktore żadnego gruntu zbáwiennego y poćiechy duźney w łobie nie máią *CzechRozm* 19v; *KarnNap* C3v.

»pocieszyciel duszny« (1): O pociełfycielu duźny duchu łwięty *OpecŻyw* 147.

»potępienie duszne« (1): Státut iáłny w łtárym zakonie mamy vprzywileiowány/ gdzie nie tylo márnotravce potępieniem duźnym/ ále teź śmierciá docześną rołkázował Pan Bog kárác. *WerGość* 266.

»pożytek duszny« [szyk 4 : 1] (5): łtąd wielkie pociechy á pożytki duźne weźmiemy á odniełiemy. *RejPos* 93; A dla tego łwiętościá iefł [chrzeř] iże ma znák zwiérzchni: przez kthóry człowiek przyimuie pożytek duźny/ niewidoméy łalki Bożey *BiałKat* 263v; *KarnNap* E3; *SkarJedn* 35; *ReszHoz* 132.

»przeřep, szkody duszne(-y)« (1 : 1): Przykład o przeřepie duźnym á o ránách duźe rániących. *HistRzym* 54; pátrzę ná twárz niewiałt/ ale wtym łzkody żadnej duźnej nieczuię. bo z łalki Bożey czyłtem wzrokiem to czynię. *SkarŻyw* 292.

»duszna radość, rozkosz, szczęśliwosci« [szyk 3 : 2] (2 : 2 : 1): rołpráwy miał z nim o duźney rádości y nieśmiertelności *RejWiz* 176; Duźna rołkołz *RejWiz* Cc5, A7v, 54; tá iáłnoć/ iefł nieiákie błýłkanie z wielkiey łzczęśliwosci duźney przychodzącey ná ciáło/ ták iż oná iefł nieiákie wdzielenie błogołławiełftwá onego/ ktorego duźną vżywa *KuczKat* 95.

»rzeczy, potrzeby, sprawy duszne« [szyk 10 : 4] (8 : 5 : 1): Thy trzi pyrwsze modlitwi fą prośby odufzne rzeczy *SeklKat* S3, G4v, N4v, Sv, T2; *DiarDop* 99; aby ludzie od kłopotow prawnych łobie fpozczynęli/ á ku potrzebom duźnym [...] fye fklonili. *GroicPorz* o4; Tákże Ian piętnafty/ ktory iż fie Bogá záprzał/ duźne y cielefne rzetzy przedawał/ y nákoniec fie obieśił. *KrowObr* 38; Rozdzyał ofmy [...] o fprawach duźnych y o iey iftności *RejWiz* 107v; *RejPos* 262v; *SkarJedn* 203; tám ią zámknąwfy/ przez okienko/ iey potrzeby duźne y cielefne opátrował. *SkarŻyw* 237; *KochWr* 21; dla klátwy vbodzy poddáni nie tylo do fwego ále y do fąfieckiego kościoła o potrzeby duźne íć nie mogą. *SkarKaz* 422a.

»duszny sprzeciwnik« [szyk 4 : 1] (5): *RejPs* 192v; Za Páńfką pomocą porażamy duźne fprzeciwniki náfze. *LubPs* Ev marg; *RejPos* 61; Rácż potłumić duźne fprzeciwniki *ArtKanc* J18v, T12v.

»stroż duszny« (1): Zgrzeźyłciem ia o moy pánie fprawco á ftrożu duźny *LubPs* hh6v.

»upad(ek) duszny« (10): prze to zbytke wielkie urosły miedzy stanem tym nam ku złemu przykłądu i na koniec ku wielkiemu upadowi dusznemu i cielesnemu. *DiarDop* 107; *OrzQuin* Z; Iednaycie nam [...] modlitwą wáfzą grzechow náfzych odpufzczenie/ przygod rozlicznych oddalenie/ vpadkow duźnych vtrzezenie *LatHar* 426; *SiebRozmyśl* B3, B3v, B4v, C, C3v, D3, D3v.

»duszne zatracenie« [w tym: pod dusznym zatraceniem (5)] [szyk 6 : 3] (9): pan bog [...] frogo zakazał aby tego nieczynyl pod duźnym zatracenym. *SeklKat* F2v; Thák vfthawiamy/ náyduiemy/ opowiedamy/ y vtwierdzamy/ pod duźnym zátrácenim/ aby nam wízelkie fтворzenie było poddáne. *KrowObr* 34; Tákowych Bífkupow wízelki tżłowiek winien pod duźnym záthrácenim fluchác/ ćcić/ wáżyć/ y żywić. *KrowObr* 126v, 86; *BiałKat* 166; [to jest] też zátrácenie duźne tego ktory nie godnie wedle Apoštoła przyfłępuie [do św. sakramentu]. *SkarJedn* 346; *CzechEp* 30; tych miřternych fztuk/ co ie zowią *fortel* ná *fortel*, á zátráceniem duźnym páchną/ práwo náfze przyczyną nie íeř *GórnRozm* F4v; *PowodPr* 39.

»duszne zbawienie« [w tym: pod dusznym zbawieniem (15)] [szyk 48 : 23] (71): aby twé fwiętę krwie rozlání/ niebylo nám na potępienijé/ ale na duźné zbawienijé *OpecŻyw* 99; *RejPs* 175; A nas więc przed fię karzećie [mili kapłani] Choć łami báráná drzećie Powiedáiąc iż imienie Przekaza duźné zbáwienie *RejRozpr* B4; flowo pańfkie [Wasza Miłóść]/ á zbáwienie duźne nad yne wířifky fwieczkie y mile rzetzy przeložil *SeklKat* A2v; prořim cie miły panie [...] zebyřmy to czynili czoby było [...] ku nářzemu duźnemu zbawieniu *SeklKat* D2, H3, S2v, Z3; *KromRozm II* a3v; *GliczKsiąż* N5 [2 r.], N6; *SeklPieř* 20v; *KrowObr* 95, 97; *OrzList* e4v; *OrzRozm* E4, II, Q2v, V3v; *BielKron* 207, 207v, 244, 250; Przez któręgo/ Pan Bóg Królá Polakom dáie: wolności pořpolitęy/ pokoiá/ y duźnégo zbáwienia Korony Polfkięy ftrzeże. *OrzQuin* Aa6, Hv; Poddánych nie vćifkay/ podatkiem nieřłufznym/ Byř fnađż zle nie řzáfował řwym zbáwieniem duźny [!] *Prot* D3v; *GórnDworz* Aa4; *HistRzym* 96; W kwietną niedzyelę kto bágniątká nie pořknął [...] to iuż duźnego zbáwienia nie otrzymał. *RejPos* 225v, 170; Skory s ćielcow wypráwią á rzeką Ielenie/ Niedbáią ták fię nam zda o duźne Zbáwienie. *BielSat* B4v [idem *BielRozm* 14v]; *HistLan* B2; *KuczbKat* 335; duźne zbáwienie To napřednieřzy klenot v řtanu káđdego *RejZwierc* 250; *BielSpr* 31v, 50; Nie podbiłci Papieř gwałtem řadnego kroleřtwá pod moc řwoię: [...] ále fie o ich duźne zbáwienie řtára *WujJud* 151;

RejPosWstaw [41²]v; *SkarJedn* 157; *SkarŻyw* 16; ktorzy fzełznaly pot swym dułznym sbawyenyem yłz temu tak yełt. *ZapKościer* 1582/28; yedno staynemy slowy pot przilzegamy swemy a pot dvlznym sbawyenyem palczye swoyę potnyawłzy Temy slowy zełznaly *ZapKościer* 1584/44v, 1584/49v, 50, 52v [3 r.], 53 [2 r.] (15); *NiemObr* 14; [dobre uczynki] fę potrzebne do zbáwienia dułznego. *ReszPrz* 37; Abyście fię w żadnych fektách/ okrom iedney powłzechney wiáry/ zbáwienia dułznego nie fpođziewáli *ReszPrz* 111, 74, 104; *BielSjem* 4; Kazał im miedzy włzyłtkie narody/ áby Ludzi wczyli pokuty/ powiedáiąc grzechow odpufłzczenie/ wieczny żywot. y dułzne zbáwienie. *ArtKanc* G16v, K18v; *BielRozm* 14; *LatHar* 614; złoto á srebro co pochodzi z źemie/ To v nich iełt waźnieyfe niż dułzne zbáwienie. *KołakSzczęśl* C2v; Te rzeczy dobre, fęc łáská y dáry duchowne włzyłtkie; y cokoluiek zbáwieniu dułznemu należy. *WujNT* 28 marg; *SarnStat* 195, 896; *KlonWor* 47.

»zguba, potop duszny (-a)« [szyk 2 : 1] (2 : 1): *SkarJedn* 149; ktore ofiáry/ ifz figurá były oney przyfłzley Chryłtułowey/ ktora od wieczney zguby y potopu dułznego/ wybáwić świát y obronic [!] od śmierci wieczney/ miáła *SkarŻyw* 270; o dułzách przenáfládownikow fwoich rádzic im przyłstoi/ [...] áby przyczyny z nas do fwego grzechu y dułzney zguby fwey nie mieli. *SkarŻyw* 273.

»złe duszne« (4): *ArtKanc* M16, M18, M19v; Ráčż teź od śideł fżátáńfkich/ od zwiázek grzechu káźdego/ y od włzego złego dułznego y ciełefnego/ wyfwbodźic nas *LatHar* 276.

»zmazy duszne« [szyk 2 : 1] (3): Krol zmazy ciełefne/ á kapłan dułzne odpufłzcza *SkarŻyw* 91, 91 marg; kápłani nówego zakonu máią moc [...] oczyściác dułzne zmazy. *WujNT* 34.

Szeregi: »(tak, nie) duszny, (i, abo, jako, teź) cielesny« [szyk 86: 18] (104): *BierRaj* 21v; Iezu ienież teź ony wgimię twoie niemoczy ciełefne y dułzne vzdrawiac kazał. *TarDuch* B2v; [racz bronic nas] od pilnego fтарыnia fprzeciwnikow náfłych tak dułfnych iako y ciełefnych kthorzy fie fтарыią wftawicznie aby wczem podłtąpili nas. *RejPs* 192v; *SeklKat* b4, C3v, G4v, Sv, T2; Thego Swiata Doctorowie Tak dułznj/ yako czielefnij [widzisz] Iako fłá bárzo oblefznij *RejKup* q5v; włlyłtkye nyedofłátki y zakály dułfny y cyelełtny [...] ono dwoye pirwłfych ludzi na włlyłtko potomłtwo fwoye [...] włáło. *KromRozm III* A7v; *DiarDop* 107; *GliczKsiąz* L5v; przeklina boźniczę niewiernych/ żądáiąc ná nię pomłty y dułzney y ciełefney. *LubPs* Q marg, Y5v; martwemu wołkowi ludzkimi rękómá vlepionemu/ obronę dułzną y ciełefną przypifłwiecie. *KrowObr* 89v; fwiece fę obroná dułzną y ciełefną/ przed ktorými Dijabli drzą y wciekáią? *KrowObr* 89v; ktobykolwiek ftych zioł/ thego fwiátá wżywał/ áby wziął ták dułzne iáko y ciełefne zdrowie. *KrowObr* 94v, 38, 72v [3 r.], 73v, 74, 80v [2 r.] (33); *OrzQuin* B3v, Iv, L3, Z; *RejPos* 61, 82; Pan Bóg w nas czyłtość/ y ochędoźność dułzną y ciełefną miłwie *BiałKat* 61; ábyfmy dułzną y ciełefną czyłtość chowáli. *KuczbKat* 320; *RejZwierc* 60v; to Ciáło y tá Krew/ nietylko iełt dułznym ále teź y ciełefnym pokármem náłzym *WujJud* 252v; izbyś [...] więcej fie niebał ciełefnjch y dułznych nieprzyiációl *KarnNap* D3, E3; onác iełt załtepnicá náłzá/ Matká miłofierdzia/ y nádzieią w nawiętfzych przygodách dułznych y ciełefnych/ do Syná fwego namilfzego. *SkarŻyw* 174, 120, 236, 271; życzác grzełznikowi odpornemu y niepołdułznemu/ zátrácenia ták ciełefnego/ iáko y dułznego. *CzechEp* 30; *ReszPrz* 93; *ReszHoz* 138; *ReszList* 164; *WerKaz* 294; *ArtKanc* M16, M18, M19v; Wdawanie fámeo siebie w iáwne niebełpieczeńftwá dułzne ábo ciełefne. *LatHar* 116, 5, 32, 47, 70, 73 (20); Chriłtus vzdrowił niemoc dułzną záraz y ciełefną. *WujNT* 152; Rokázowác czártom/ y chorobám ták dułznym iáko y ciełefnym/ iełt rzecz z náture

Bogu łámemu włafna *WujNT* 232, 212; *SiebRozmyśl* B3, B3v, B4v, C, C3v, D3, D3v, E; *PowodPr* 46; *SkarKaz* 159b.

»(tak) chesny (*a. doczesny*) i (jak) duszny« [szyk 2 : 2] (4): Dwoiaką zapłatą placy pan Bog tym ktorzy niezabyaią/ [...] czefną/ y dułfną *SeklKat* K; [Pan] Co przyłtoi mądreemu/ tobie też dáć raczył. Ták doczełnych iák dułfnych łwıętych dárow łwoich *RejZwierc* 266; *PowodPr* 39; *SkarKazSej* 671a.

»(nie tylko) łwiecki (*ale*) i duszny« [szyk 1 : 1] (2): żebychmy nie tylko w łwıetckich *ale* y dułfnych rzeczách od łiebie róźni byli/ rołtárgnęłıfmy łye ná dźiwne y rozmaite wiáry *KochWr* 21; *PowodPr* 45 *marg.*

»duszny abo (*i*) zbawienny« (4): *MurzNT Matth* S/arg; A ktołz was tedy tego náutyzył/ iż ziele vtzárowáne dáie zdrowie dułzne y zbáwiennie? *KrowObr* 95, 95; *KuczbKat* 410.

»rozumny a duszny« (1): grzech ielt odłtápienie od rozumnej á dułfnej woley *SkarŻyw* 260.

»duszny i zwierzchny« (1): Nie życźie łobie y potomłtwu łwemu tákich łzkod dułfnych y zwierzchnych/ ktore ze złych praw pochodzą *SkarKazSej* 702b.

W przén (110) : iefli w łobie obaczy gniew rołthropne á łłufnie vpomiárkowane ciáło/ iuż go łnádnie vłkromić moze onemi miotłámi dułfnemi co s cnoty á s powłcięgliwołci robią. *RejZwierc* 73; *SkarŻyw* 262, 384, 536; *CzechEp* 109; Pokorá ł. ielt Fundámentem włzyłtkich innych cnot y vbiorow Dułfnych *WysKaz* 41; *KlonŻal* B3v; *LatHar* +6.

W przeciwstawieniu (4): »duszny ... cielesny« (4): *GórnDworz* C6; vłtáwiono [jest] rádniey ku dułfnemu niż ku cíelełnemu vzdrowieniu *KuczbKat* 230; *SkarJedn* 199; *LatHar* 648.

Wyrażenia: »choroba duszna« [szyk 7 : 6] (13): *RejWiz* 79 *marg*, 94 *marg*, Cc4v, Cc7; gdzieby łie włzyłcy ludzie ná łwıecie ná to zmowili/ rozebráć po iedney między łie/ choroby dułzne włzyłtki/ iż by iedno krolełtwo było ludzi łákomych/ [...] drugie krolełtwo łámych márnotravcow *GórnDworz* C6v, C6, C6v; *WisznTr* 22; zlecłz niedołtátki moie/ y dułzne (*ábo* też y cíelełne) choroby moie Pánie. *LatHar* 219; tá wodá byłá figurą krztu S. ktory włzyłtkie dułzne choroby vzdrawia. *WujNT* 323, 232; łą rozmaite połrzodki przez ktore/ tey vłtáwiczney Dułfnej choroby/ to ielt grzechow powłzednich pozbywamy. *WysKaz* 27; *SiebRozmyśl* E3.

»jad, trucizna duszna(-y)« (2 : 1): bárzo źle czynią cí/ ktorzy błędy kácerłkie łwoie młodym dźiatkom/ iáko iad pewny dułfny/ przekłádáią. *WujJud* 199v; Dáleko ołtroźniey trucizny tey dułfney łtrzedz łię przyłtoi. *SkarŻyw* 153, 371.

»lekarstwo, lekarz duszny(-e)« [szyk 5 : 3] (7 : 1): Drugie dobra łą lekarłkie, ktore pan bog dáł ku lekarłtwu dułfnemu iako łą łwıátołci kołcielne Naprzod krzełt, ktori vzdrawia od grzechow *WróbŻołt* H3; *MurzHist* E2v; *KrowObr* 95v *marg*, 253; *SkarŻyw* 120; *ReszList* 164; Pánie Boże moy/ niebiełki lekarzu dułfny *LatHar* 593; áby łię pierwey [chory] vćiekl do Sákrámentow/ ktore łą dułzne lekarłtwá. *WujNT* 132.

»męžobojstwo, morderz duszny(-e)« (1 : 1): w kácerłtwie zwłáłzczá w tym kto ine zwodzi/ ielt y męžoboýłtwo dułfne/ y táiemne Chryłtułá záprzenie *SkarŻyw* 442; łynowie dyabelłcy y morderze dułfni łą haeretykowie *WujNT* 342.

»niemoc, niezdrovie duszne(-a)« [szyk 5 : 2] (6 : 1): zli z niedołtátki łweé natury/ ij dla niemocy dułfné/ iako larwy będą grubij. Tym Iezus ołtry będzie/ gdy ié na wieki do piekła łkáże

OpecŻyw 190v; *TarDuch* B2v; Y mówią ták niektorzy (acz ich nie miánuię/ Abowiem ich niezdrawiu duźnemu folguię. *Prot* B2v; ludzie ym fą krewceyfy y fłabfy/ á ku duźnym niemocam to ięft grzechom fklónnięfy *KuczbKat* 420; *KarnNap* B; *SkarŻyw* 308; *WujNT* 152.

»Pokarm, napoj, potrawy, obżywienie, posilenie, żywność duszna(-y, -e)« [szyk 9 : 7] (10 : 1 : 2 : 1 : 1 : 1): Panie Iezu náflodfły żywot ij pokárm dnfny [!]/ racz nám odpufcitz grzechy *OpecŻyw* 21v; *KrowObr* 97v; *RejPos* 82, 95v; *KuczbKat* 410; Vbiory y potrawy duźne. *RejZwierc* 104v *marg* [*idem*] Bbb2v; *WujJud* 252v; pożywanie Ciála y Krwie Páńfkiey ięft duźny pokarm *WujJudConf* 252, 252; *RejPosRozpr* b3; ięft chleb znákiem/ ábo pieczęcią ciála ięgo [*Chrystusa*]/ ktore zá nas wydáne/ nam fie ku pożytkowi náfzemu y żywności duźney obroćić miáło *CzechRozm* 266; kiedy chcefz tey nadoftoynięfzey fwiátości ku tvey poćiefze y pośileniu duźnemu vźjwác/ tedy ná Pána Chriftuśa [...] pámiętay *KarnNap* D4; nie fámym chlebem człowiek żyw: częgo nie doynie ciáło/ duźnym fię pokármem/ [...] nágrodzi *SkarŻyw* 51; Słowo Boże ięft duźny pokarm. *WujNT* Bbbbb4v; *SkarKaz* 159b.

»przybytek duszny« (1): Receptaculu^m animi corpus, [...] Ciało yeft przybytek duźny. *Mącz* 36b.

»rany, wrzody, trąd duszny(-e)« [szyk 8 : 1] (4 : 3 : 2): pożyteczná rzecz aby takowé okazowanie oczyfcieniá trądu duźnego bywáło *MurzNT Matth* 8/arg; przes známię krzyżá wrzody oddal cielefne y duźne *KrowObr* 162v; Duźne wrzody/ ięfli ich tu nieuleczymy/ [...] wieczne fą. *SienLek* 42v; dzifięfy kápłani nie máią tey mocy vleczyc trędu duźnego *RejPos* 214v; ábyfmy [...] fwięte Boſkie Sákrámenty ktore vftáwione fą ku zbáwieniu náfzemu/ dla vzdrowienia ran duźnych częfto przyimowáli. *KuczbKat* 300; Iáłmuźná/ [...] ięft przyftoynym lekárftwem ku zleczeniu ran duźnych *KuczbKat* 420, 420 *marg*; *RejZwierc* 60v; *SkarŻyw* 88.

»rozboj, rozbojnik, złodziej duszny« [szyk 2 : 1] (1 : 1 : 1): dobry przełożony pollubiony fwiętemu kościołowi ma záfwdy czuć/ áby niedopufzczał złodzieiowi duźnemu dźiur czynić w domu *HistRzym* 93; *SkarJedn* 199; Poznáł on zwodzćá y duźny rozbojnik/ ifz ono dziećię nieládá fátęk w fwyh málucźkich lećiech pokazáło *SkarŻyw* 371.

»śmierć duszna« (1): ktokolwiek iemu [*kapłanowi*] poſłufzen nie ięft/ tákowy koźdy wtorego/ to ięft/ Nowęgo Zakónu/ práwem śmierć/ ták cielefny iáko y duźny/ ięft winién. *OrzQuin* L3.

»uzdrowienie, oczyfcienie duszne« [szyk 3 : 2] (3 : 2): dałes przes pomázanie tego fтворzenia otzyfcienie duźne y cielefne. *KrowObr* 84, 80v, 84; ony Swiátości dźiwná y pewná duźnego vzdrowienia moc máią *KuczbKat* 120 *marg*, 230.

»więzienie duszne« (1): Co teź wlálnie moźem przywáfzczyć wyęzyeniu duźnemu/ w którym bywamy prze grzech w moc czártowfká podani. *LubPs* Y5 *marg*.

»zdrowie duszne« [szyk 24 : 8] (32): *GliczKsiąż* Dv, L5v; Prośćie Bogá/ áby wam duźne y cielefne zdrowie [!] dał *KrowObr* 72v; ktorzyby [...] mieli prość Bogá przodkiem o zdrowie duźne/ to ięft/ o odpufczenie grzechow *KrowObr* 72v, 56v, 71v, 72v, 73v, 74 (18); dał im niektore przywileie/ opátruiąc zdrowie ich duźne y cielefne. *SkarŻyw* 271; wfzyftek fwiát wfętp fobie vczyńił do przywrocenia y záchowánia zdrowia duźnego *LatHar* 477, 5, 47, 224, 426, 534, 631, 648; Duźne zdrowie w przod opátrzyć mamy. *WujNT* 132 *marg*, 212, Dddddd.

2. *Dotyczy psychicznego, wewnętrznego życia człowieka [mysł wewnętrzny, duszny – sensus mentis Cn] (73)* : po ruchaniu ciała, duźna też łprawa może być poznana. *GlabGad* P7v; *SeklKat* L4v, Q3; *BielKom* E6v; *LubPs* R4; *KrowObr* 238; SZoła rzecz która też ku zdrowiu należy/ iefćci vmierzenie przygod Duźnych/ których mąćice łą czterzy/ Wefełe/ Boiaźń/ Gniew a žal. *SienLek* 13v, 2, 13v; *KuczbKat* 425.

W przeciwstawieniach (5): »duszny ... cielesny« (4): krzyż iefť dwoiaki/ ieden iefť ciełefny á drugi duźny *KrowObr* 237v, 196v; *GórnDworz* Mm5; *RejPos* 130v.

»duszny ... przyrodzony« (1): gdy łła duszna pocźnie praczować tedy łła przyrodzona ma pokoy takież zalię. *GlabGad* K5.

Wyrażenia: »boleść, troska, trapienie, udręczenie, frasunki a dolegliwości duszne(-a)« [szyk 4 : 2] (2 : 1 : 1 : 1 : 1): *TarDuch* C5v; wśzakoż yednák nas Pan w thych boleściách duźnych y ciełefnych nie przebaczy *LubPs* Y5 marg; Lepłła iefť garztká z odpoczynieniem/ niźli pełne obyedwie ręce z pracą y z vdręczeniem duźnym myłli [*cum labore, et afflictione animi*]. *Leop Eccle* 4/6; to wolno rozumieć/ [...] y o fráfunkach á dolegliwościách duźnych iego: od których on prózen niebył. *BiałKat* 91v; ná wieki wiekow/ od wśzelkiew trołki duźney/ [...] wybráni Boży wolnemi będą *LatHar* 681; Toć iefť duźne trapienie y wñętrzna kátownia: Y w piekle wielomękim łnadź iey niemáłz rownia. *KlonWor* 37.

»piękność duszna« (2): tákowey cudności [*ciała*] ina przyczyná nie iefťh/ iedno piękność duźna: á táz iefť iftotną dobrociá *GórnDworz* L16v, Mm2.

»pociecha duszna« (2): obfifolci zlez ij pociechę duźną nad twoie domnimaniję będziełł miál. *OpecŻyw* 30; *PowodPr* 86.

»siła, moc duszna; władze duszne« (5 : 1; 1): *GlabGad* C5, K5; *KromRozm III* B; Obroćmyłz tedy myłli wśzytki/ y siły duźne náłze/ ku they naiłwiefćzey łwiatłofći *GórnDworz* Mm6; Ktore ciáło dołkonáłe potym do łłufznego wzroftu/ y z łtrony władzy duźnych bráło pomnożenie *NiemObr* 144; W rozmyślániu trzy siły duźne zábáwić łię máią *LatHar* 662 marg; *WujNT* 237.

»umysł duszny« (1): Conceptus mentis vmysl dussny *BartBydg* 33.

»duszne wesele« [szyk 2 : 1] (3): *LubPs* D marg; Tákowa wiára komu bywa daná/ bywa mu tefz/ dane duźne wefełe/ pokoy ná łumnieniu *KrowObr* 45v; A w wśzytkich iednáka ćierpliwość y duźne łię wefełe pokazowáło *SkarŻyw* 441.

»wiatrowie duszni« [*prawdopodobnie tzw. „duchy serdeczne” lub „duchy rozumne” według dawnych pojęć medycznych (cf DUCH 4. b. β.)*] (1): gdy głowa bywa ku ziemi zchylona tedy łie komorka pamięci odtwarza á wiatrowie duźni tam wchodząc pamięć poruľzaią. *GlabGad* B3.

»duszne zmysły« (1): [*łwiatłofći prawdziwego wyrozumienia*] wśzytki duźne zmysły y żądze łłużyły/ áby práwemu rozumowi posłufzne były. *BibRadz* I 1v marg.

»złość duszna« (1):aby thak ktho vmie po nich [*znamionach na twarzy i postawie człowieka*] łie znamionowál á obaczał dobroć albo złofć duźną. *GlabGad* L8.

»duszna żyła« (1): Pogáńłcy mędrce zwáli go [*gniew*] potrzebnie náturze náłzey dánym. Y oycowie náłzy łwieći/ zowią go duźną żyłą. (marg) Ludzie bez gniewu niełpráwni do wykonánia. (–) *SkarKaz* 313b.

Szeregi: »(nie tylko, tak) duszny (ale i, jako) i cielesny« [szyk 11 : 6] (17): *BielŻyw* 103; *SeklKat* E2v; *RejKup* Qv; Bog grzechu moiego niełkárał káźnią cielefną ale dufną/ to iełt wftawiczną zakamionałością. *MurzHist* Pv, E; *KromRozm III* B, B3; *LubPs* X4, Y5, ff3 *marg*; *OrzRozm* E2v; *SienLek* 1v; *RejZwierc* 134v; *RejPosWstaw* [110²]; rácz mi łáfkę twoię pokázác/ y porátowác mię w káżdych łmutkách y przeciwnościách moich/ ták cielefnych iáko y dufnych: á rácz mię obełłác poćiefzeniem w káždy czás wtrapienia mego. *LatHar* 295, 286; *WujNT* 237.

»umysłu albo duszny« (2): náłzá myłł gdy pociechę czuie/ Tedy fie łpołu s ciáłem w rołkofzy ráduie. (*marg*) Rádość vmyłłu/ álbo dułzna. (–) *RejWiz* 115v *marg* [*idem*] Dd2.

W przén (21) : Słowo iełt zdraycza rozumu/ á ięzik płodzi łłowa człowiecze/ głós iełt tłumacz dułzny *BielŻyw* 137.

Wyrażenia: »obrzezanie duszne« (1): obrzezání cielełne/ było znákyem obrzezánia dułznego/ ktore fie dziać miáło ná łercach á ná vmyłłech náłznych. *RejPos* 34.

»oczy (a. oko) duszne« (12): *OpecŻyw* 34v; *MurzHist* Pv; [*Boga*] cielełnymi otzyma niewidzićie/ ábyście pátrzyli nań otzymá dułznymi do niebá/ przeto tełz lud ná tho odpowiedáł [!]/ mamy łercá ku Pánu Bogu. *KrowObr* 196v, 57; *GórnDworz* Mm5; *RejPos* 130v, 209 *marg* [2 r.], 211v, 336v; A iłz on rzekł: To iełt ciáło moie: nic wtym nie wátpmy/ ále wierzmy/ á oczymá dułznymi ná to pátrzmy. *SkarŻyw* 91; ábyś do onych czterech przereczonych modłitwy S. požytkow myłłá y chęciá zmierzáł: y áby oko twoie dułzne/ bielmem iákim niełzczerości z Pánem Bogiem nie záchodziło *LatHar* +11.

»słuch duszny« (1): áby káždy z was vkorzonym łercem Páná Bogá prołł/ áby od niego oddalił ono obćiążenie wzroku y łłuchu dułznego/ ktore [...] przepułzczác zwyłł ná tych/ ktorzy vporowi łwemu [...] á áffektom/ niželi głółowi iego więcej dogadzáiá. *PowodPr* 6.

»ślepotá duszná« [szyk 4 : 1] (5): zkaráł ie łlepothá dufná y cielefná [...] niedáł im rozumieć łłowa łwego *SeklKat* E2v, E2v, K4v; czemu káždy łię łnádnie przypátrzyć może/ kto łlepotá dułzná od Bogá pokárány nie iełt. *NiemObr* 88, 162.

»usta duszne« (1): Będá fie radowác wftá moię (dułzne) gdy ciebie będę chwalił *WróbŻołt* Y5.

3. *Wewnętrzny, duchowy; nadprzyrodzony* (4) : Bog iełt duch/ y dułznych łpraw tełz pátrzy. *RejPos* 181 *marg*; z wnętrzne one dułzne á łtáteczne dáry/ Nie mogą mieć z z wierchnemi wagi áni miáry. *KołakCath* C3.

Zwrot: »czynić dzielności duszne« (1): vmárłé ciáło proroká/ czyniło dzielności dułzne: łamo vmárłé było/ á drugie^{mu} vmárłé^{mu} żywot dáło. *SkarŻyw* 279.

Wyrażenia w funkcji przysłówka: »dusznym obyczajem« (1): dułznym obyczáiem pan Bóg nas z grzechu odradza/ oczyścia/ y poświęca *BiałKat* 238v.

4. *Zmysłowy, cielesny, związany z życiem fizycznym człowieka; animalis Vulg, PolAnt* (5) : czynili to włzytko z opilltwá mądrosći łwieckiey/ ktorá teraz zowá/ nadobnym łłowkiem/ Filozofiá. Leć iákub ł. káp. 3 v 15. zowie iá łiemłką dułzná y Dyabelłką mądrosćiá *CzechEp* 232.

Wyrażenie: »duszny człowiek« (1): Dułzny łepak człowiek [*animalis autem homo PolAnt*] nie przyimuie co (iełt) duchá Bożego. *BudNT* 1.Cor 2/14.

a. *Żywotny; odnoszący się do sił żywotnych, zdrowia i życia fizycznego człowieka* (3) :

Wyrażenia: »siły duszne« (1): Yáko w myełcye/ woyłfce/ kroleſtwye/ doſtoyeńſtwá y vrzędy/ w domu goſpodarz/ [...] w ćyele łuche żyły/ dech/ ſiły duſłne/ ożywyáya/ rucháya/ y czuyáca/ ktore yákoby vrzędnicy włfyłtkye członki káždy łwym ofobliwym obyczáyem rucháya y łprawuya. *KromRozm III F8.*

»ſłabości duszne« (1): [*pożytki Sakramentu Ostatniego Namaszczenia*] Więc vlzenia tych ofobliwie trzech rzeczy/ ktore ná chorego poſpolicie przypadáia: łłabości duſzney/ łmutku y łtruchłłoſci/ [...] Nákoniec odpufzczenie grzechow *LatHar 648.*

»duszne zdrowie« (1): PRzeſłáduie/ PANie/ nieprzyaciel duſzę moię/ poniża ná ziemi duſzne zdrowie moie [*bibl. Ps 142/3*] *LatHar 609.*

Cf **BEZDUSZNY**

IM